

- Projectvoorstel-

**SCHONE BRONNEN, NU EN IN DE TOEKOMST
TWEDE REEKS KNELPUNTEN**

**Praktijkoplossingen voor knelpunten van gewasbeschermingsmiddelen
in grond- en oppervlaktewater**

Den Haag, 31 maart 2006

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	2
1. Vraagstelling	4
2. Uitgangspunten	9
3. Aanpak	18
4. Communicatie	31
5. Aansturing en controle	40

Bijlage 1: Concept voortgangstabel

Bijlage 2: Beschrijving Schuttelaar & Partners

Bijlage 3: Projectteam

SAMENVATTING

Deze samenvatting geeft het project in vogelvlucht weer. Het project 'Schone bronnen, nu en in de toekomst: de tweede reeks knelpunten' bestaat uit vier projectonderdelen en vier communicatieonderdelen.

Projectonderdelen:

- A. *Aanpak tweede reeks knelpunten*: de aanpak van de tweede reeks van vijf knelpunten in grond- en oppervlaktewater.
- B. *Voortgang eerste reeks oplossingen*: bewaking van de voortgang van de implementatie van de oplossingen voor de eerste reeks knelpunten.
- C. *Cursus 'Schone bronnen, ook in eigen sloot'*: De ontwikkeling van cursusmateriaal voor een spuitlicentie kennisbijeenkomst over emissieroutes van gewasbeschermingsmiddelen naar grond- en oppervlaktewater voor de bloembollen- en akkerbouwsector.
- D. *Onderzoek carbendazim uit niet-landbouwkundig gebruik*: Afstudeeronderzoek naar de vraag in hoeverre carbendazim uit niet-landbouwkundig gebruik de gevonden concentraties in het oppervlaktewater kan veroorzaken.

Uit de eerste reeks knelpunten zijn 43 oplossingen geformuleerd. Deze oplossingen dienen door diverse partijen opgepakt en geïmplementeerd te worden. Communicatie gericht op de verschillende doelgroepen is daarvoor essentieel. Vooral de directe achterban van de stuurgroep en diverse intermediairen zijn belangrijk voor het succes van 'Schone bronnen, nu en in de toekomst'. Diverse middelen worden ingezet om deze partijen te betrekken bij het project:

- E. *Generieke communicatie voor o.a. directe achterban, partners*: de website, nieuwsbrief en publicaties in vakbladen.

- F. *Directe achterban*: Het vergroten van de betrokkenheid van de medewerkers uit de achterbannen van de vier stuurgroeporganisaties VEWIN, UvW, Nefyto en LTO Nederland via de bijeenkomst 'Schone bronnen, kennismaken en -delen'.
- G. *Partners*: Het vergroten van de betrokkenheid van intermediairs en andere partijen via de bijeenkomst 'Schone bronnen, ook mijn belang'.
- H. *Agrariërs*: Gezamenlijk met het praktijknetwerk 'Telen met Toekomst' wordt een eenduidige boodschap per sector richting de agrariër ontwikkeld en onderzocht via welke kanalen de boodschap verspreid dient te worden.

Naast de specifieke bijeenkomsten per doelgroep worden drie andere typen bijeenkomsten georganiseerd om het draagvlak te vergroten:

- *Expertmeetings*: Per knelpunt twee expertmeetings, waarbij onder andere deskundigen uit de directe achterban van de stuurgroep en de partners worden uitgenodigd voor de probleemverkenning en het formuleren van oplossingen per knelpunt.
- *'Schone bronnen, de gezamenlijke oogst'*: Een landelijke bijeenkomst waar de resultaten van de tweede reeks van knelpunten aan een breed publiek (voornamelijk op bestuurlijk niveau) worden gepresenteerd.
- *'Schone bronnen, in eigen regio'*: Voor ieder knelpunt wordt regionaal een bijeenkomst georganiseerd voor toepassers en intermediairs om het knelpunt en de oplossingen in hun regio te bespreken. De organisatie vindt plaats samen met de directe achterban en relevante partners.

1. VRAAGSTELLING

De Vereniging van Waterbedrijven in Nederland (VEWIN) wil samen met de Unie van Waterschappen (UvW), Nederlandse Stichting voor Fytofarmacie (Nefyto) en LTO Nederland een vervolgproject 'Schone bronnen, nu en in de toekomst' starten. Het doel is het reduceren van knelpunten in grond- en oppervlaktewater veroorzaakt door gewasbeschermingsmiddelen, voor zover in gebruik door de landbouw.

Het project geeft invulling aan afspraak 1.10¹ van het Afsprakenkader Gewasbeschermingsbeleid van het Convenant Gewasbescherming. Het Convenant Gewasbescherming is door de overheid en enkele relevante maatschappelijke organisaties opgesteld ter bevordering van een duurzaam gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Het Convenant Gewasbescherming vormt een belangrijk onderdeel van de Nota Duurzame Gewasbescherming die het kabinet in het voorjaar van 2004 aan de Tweede Kamer heeft aangeboden. Het project 'Schone bronnen, nu en in de toekomst' draagt bij aan het realiseren van een tweetal doelstellingen uit de Nota Duurzame Gewasbescherming, namelijk het reduceren van drinkwaterknelpunten en het verbeteren van de ecologische kwaliteit van het oppervlaktewater. Tevens wordt bijgedragen aan de doelstelling, een goede kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater in 2015, van de Kaderrichtlijn Water (KRW). Het uiteindelijke resultaat is een vermindering van het aantal overschrijdingen van zowel de drinkwaternorm als van het Maximaal Toelaatbaar Risico-niveau (MTR).

---

¹ Afspraak 1.10 van het Afsprakenkader Gewasbeschermingsbeleid luidt als volgt: 'Partijen zetten zich in voor het op korte termijn realiseren van praktijkoplossingen voor drinkwater knelpunten'.

Probleemschets

De Nederlandse landbouw kenmerkt zich door intensieve teeltsystemen met als gevolg een relatief hoog gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Dit heeft als voordeel dat op een klein oppervlak een hoge opbrengst van goede kwaliteit gehaald kan worden. Een nadeel is dat het leidt tot een ongewenste belasting van grond- en oppervlaktewater.

Drinkwater wordt zowel gewonnen uit grond- als uit oppervlaktewater. Een gewasbeschermingsmiddel is een drinkwaterknelpunt als de concentratie van het gewasbeschermingsmiddel de drinkwaternorm (0,1 µg/l) overschrijdt na een eenvoudige zuivering. Meetgegevens van de drinkwaterbedrijven laten zien dat de drinkwaternorm op diverse winningen overschreden wordt. In enkele gevallen leiden de problemen tot maatregelen als het tijdelijk stopzetten van de waterinname, het verplaatsen van de winning of het inzetten van geavanceerde zuiveringstechnieken. De bestrijdingsmiddelenatlas van RIZA, CTB, VROM en VEWIN laat zien dat de kwaliteit van oppervlaktewater gestaag verbetert, maar ook dat in 2003 het MTR nog regelmatig overschreden wordt. Hierdoor zijn veel Nederlandse aquatische ecosystemen nog onvoldoende beschermd.

‘Schone bronnen, nu en in de toekomst: Tweede reeks knelpunten’

Het project beoogt de belasting van grond- en oppervlaktewater door gewasbeschermingsmiddelen te verminderen. Door per knelpunt, samen met agrariërs, gewasbeschermingsmiddelenindustrie, waterschappen, drinkwaterbedrijven en anderen (gewasbeschermingshandel, landbouwvoorlichting, onderzoek et cetera), te zoeken naar mogelijke oorzaken en oplossingen, worden praktische oplossingen gevonden met een draagvlak. Dit draagvlak vereenvoudigt de implementatie van de oplossingen in de praktijk.

In 2004 en 2005 heeft 'Schone bronnen, nu en in de toekomst' een eerste reeks van 5 knelpunten (bentazon, carbendazim, isoproturon, methomyl en terbutylazin) onderzocht. In dit vervolgproject zal een tweede reeks van 5 knelpunten onderzocht worden. Welke vijf dat zijn wordt bepaald door de stuurgroep (VEWIN, Nefyto, UvW en LTO Nederland maken daar deel van uit) en is afhankelijk van de mate van normoverschrijding, de kwaliteit van de monitoringsresultaten, de stoffen genoemd in de Kaderrichtlijn Water, de toelatingsstatus in de Europese Unie en de te verwachten vermindering van belasting met behulp van haalbare maatregelen. Tevens wordt de implementatie van praktijkoplossingen uit de eerste reeks knelpunten geborgd en wordt een drietal praktijkoplossingen uit de eerste reeks binnen het vervolgproject uitgevoerd.

De vermindering van belasting zal niet direct te zien zijn in meetgegevens. In oppervlaktewater kunnen resultaten binnen drie tot vier jaar zichtbaar zijn, in grondwater kan het tientallen jaren duren voordat effecten zichtbaar zijn.

Dit project geeft niet de garantie dat elk knelpunt volledig wordt opgelost. Gewasbeschermingsmiddelen worden namelijk in uiteenlopende teelten en op diverse manieren gebruikt. Eén oplossing is hiervoor niet te geven, voor elke teelt en toepassingsmethode is een andere oplossing nodig. Binnen het project wordt geprobeerd economisch en praktisch haalbare oplossingen te vinden, die tegelijkertijd een grote vermindering in milieubelasting opleveren.

Uit de eerste reeks knelpunten blijkt dat reeds een zeer kleine hoeveelheid gewasbeschermingsmiddel een overschrijding van de drinkwaternorm of MTR in het water kan veroorzaken. Essentieel is dat de toepasser van het middel zich bewust is van de emissieroutes richting het water. Alleen dan kan voorkomen worden dat het middel in het water terecht komt. Het succes van de praktijkoplossingen ligt dus in hoge mate aan de manier waarop de middelen worden toegepast.

Andere complicerende factoren zijn dat gewasbeschermingsmiddelen ook via niet-agrarische toepassingen en vanuit het buitenland in het water terechtkomen. Deze twee bronnen worden niet opgelost in dit project, hoogstens geadresseerd.

Nota Duurzame Gewasbescherming en de Kaderrichtlijn Water

Dit project sluit nauw aan bij het overheidsbeleid voor gewasbescherming tot 2010 en de Kaderrichtlijn Water. Een goede waterkwaliteit vinden we belangrijk in Nederland en Europa. Water trekt zich weinig aan van landsgrenzen, internationale afspraken zijn nodig. De Kaderrichtlijn Water moet ervoor zorgen dat de kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater in Europa in 2015 op orde is.

Het kabinet gaat er in de Nota Duurzame Gewasbescherming vanuit dat het realiseren van de doelstelling van 95% reductie van de milieubelasting door gewasbeschermingsmiddelen in 2010, zal leiden tot een aanzienlijke verbetering van de kwaliteit van het oppervlaktewater ten opzichte van 1998. Conform het beleid zal in de periode 2006-2010 voor toegelaten middelen die de milieukwaliteitsnorm en het drinkwatercriterium in oppervlaktewater blijven overschrijden, de aanpak selectief en knelpuntgericht worden aangescherpt. Het realiseren van de milieukwaliteitsnorm c.q. het drinkwatercriterium zijn daarbij uitgangspunten.

Het project 'Schone bronnen, nu en in de toekomst' is een samenwerkingsverband tussen VEWIN, UvW, Nefyto en LTO Nederland. VEWIN heeft aan Schuttelaar & Partners gevraagd haar te ondersteunen bij het opstellen en uitvoeren van dit project. Het project draagt bij aan de ambities van de Kaderrichtlijn Water en de Nota Duurzame Gewasbescherming. Dit geldt voor de ambities op het gebied van oppervlaktewater en drinkwaterwinning, in het bijzonder voor de doelstellingen voor 2010.

Gezien de nauwe samenhang van dit project met het Afsprakenkader Gewasbeschermingsbeleid vraagt VEWIN subsidie aan bij het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). De start van het project is afhankelijk

van de medefinanciering van het ministerie van LNV. Met deze financiering kunnen de vier partijen in samenspraak met haar directe achterban (drinkwaterbedrijven, agrochemische bedrijven, LTO-sectoren en waterschappen) de prioritering en identificatie van oplossingen van de gewasbeschermingsmiddelenknelpunten in grond- en oppervlaktewater realiseren en de achterban en overige betrokkenen mobiliseren mee te werken aan oplossingen voor de knelpunten. De implementatie van de oplossingen zal deels gefinancierd worden door de partijen die de oplossingen gaan uitvoeren. De stuurgroepleden zullen daar waar mogelijk, in natura en financieel zorgdragen voor de implementatie van de oplossingen.

Leeswijzer

Dit projectvoorstel beschrijft in hoofdstuk 1 de vraagstelling, in hoofdstuk 2 de uitgangspunten en in hoofdstuk 3 de aanpak. De ontwikkeling en verspreiding van kennis is een belangrijk onderdeel van het project en staat daarom beschreven in hoofdstuk 4, communicatie. Hoofdstuk 5 beschrijft de aansturing en controle van het project. Hoofdstuk 6 sluit af met een planning en begroting.

2. UITGANGSPUNTEN

Een gezamenlijk totaalbeeld leidt tot het beste resultaat

Het project 'Schone bronnen, nu en in de toekomst' is uniek in zijn soort door het streven naar een totaalbeeld van een knelpunt. Dit gebeurt enerzijds door alle beschikbare gegevens (zoals meetgegevens in oppervlakte- en grondwater, toelatinggegevens, stofeigenschappen en gebruikgegevens) van een knelpunt te verzamelen. Anderzijds gebeurt dit door gezamenlijk met een breed scala aan partijen, aan de hand van deze gegevens, de oorzaken en mogelijke oplossingen van een knelpunt vrij en onbevangen te bespreken.

Het gezamenlijk zoeken naar praktijkoplossingen voor knelpunten in water is niet nieuw. Voor vijf knelpunten (bentazon, carbendazim, isoproturon, methomyl en terbutylazin) is dit reeds in 2004/2005 gedaan.

Door een intensieve gezamenlijke probleemverkenning met partijen (zoals agrariërs, drinkwaterbedrijven, waterschappen, gewasbeschermingsmiddelenindustrie, onderzoek, voorlichting en praktijkprojecten) wordt er een goede basis gelegd om samen naar haalbare oplossingen te zoeken en deze te implementeren.

Na afloop van een expertmeeting had iedere partij een breder beeld gekregen van het knelpunt en was men in staat ieders belang beter te begrijpen.

De ervaring leert dat door met elkaar besluiten te nemen er ook met elkaar gewerkt wordt aan oplossingen en juist bij deze problematiek is het noodzakelijk dat iedere partij zijn (deel)verantwoordelijkheid neemt.

Ter illustratie:

Bentazon is een knelpunt voor VEWIN omdat de drinkwaternorm op verschillende plaatsen in grondwater wordt overschreden. Gezamenlijk constateerden VEWIN, BASF, loonwerkers, agrariërs, DLV, PPO en CLM dat de concentraties in het grondwater de afgelopen 5 jaar een dalende trend tonen. Het lijkt dat de genomen maatregelen, zoals de cross compliance regeling in maïs, nieuwe herbiciden in maïsteelt en emissiebeperkende maatregelen op het etiket, effect sorteren. Gezamenlijk is besloten alleen in kwetsbare grondwaterbeschermingsgebieden voorlichting te geven aan agrariërs over zorgvuldig gebruik van bentazon. De voorlichtingsboodschap is gezamenlijk opgesteld. De verspreiding vindt plaats via de gewasbeschermingshandel, de LTO studiegroepen en voorlichtingsmateriaal van BASF.

Een complicerende factor bij de probleemverkenning is dat oorzaak en gevolg bij overschrijdingen in grond- en oppervlaktewater moeilijk zijn te achterhalen. Hier is deskundigheid en afstemming voor nodig. In dit project 'Schone bronnen, nu en in de toekomst' is daarom veel ruimte voor de probleemverkenning, het bepalen van de oorzaak en het vinden van gedragen oplossingen.

Het is noodzakelijk dat degenen die de oplossingen uit gaan voeren - waaronder de directe achterban -, nauw betrokken zijn bij het gehele proces. Alleen dan krijgt men werkbare en gedragen praktijkoplossingen. Dit betekent dat de achterban en derden via uitgebreide communicatie en via de leden van de stuurgroep betrokken worden bij dit project.

Bestaande kennis goed gebruiken

In Nederland is ruime kennis over gewasbeschermingsmiddelen en hun gedrag in grond- en oppervlakte water aanwezig. Denk aan kennis over de eigenschappen van gewasbeschermingsmiddelen (CTB en de gewasbeschermingsmiddelenindustrie), de verspreiding van gewasbeschermingsmiddelen in grond- en oppervlaktewater (www.bestrijdingsmiddelenatlas.nl), de nationale milieu-indicator, het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen door telers, de mogelijkheden van geïntegreerde gewasbescherming, de praktijknetwerken en de praktijkprojecten et cetera. Deze bestaande kennis wordt in een vroeg stadium betrokken bij dit project.

Een belangrijke route waarlangs kennis vanuit het wetenschappelijk onderzoek doorstroomt naar de telers zijn de praktijknetwerken. In projecten als 'Telen met Toekomst' (www.telenmettoekomst.nl) wordt uitgezocht hoe verantwoord geïntegreerd geteeld kan worden. Dit soort praktijkonderzoek wordt maximaal benut voor het vinden van oplossingen voor de knelpunten in water. Ook lopen er diverse regionale en lokale projecten in Nederland waar onderzocht wordt hoe de druk van gewasbeschermingsmiddelen door de landbouw op het milieu verminderd kan worden. Enkele voorbeelden zijn Gelderland ('Zuiver water in de Bommelerwaard', www.zuiverwater.nl) en Brabant ('Schoon water: Brabantse telers laten zien dat 't kan', www.schoon-water.nl en 'Randenbeheer Brabant', www.randenbeheerbrabant.nl). Ook deze kennis en ervaring wordt benut in het project 'Schone bronnen nu en in de toekomst'.

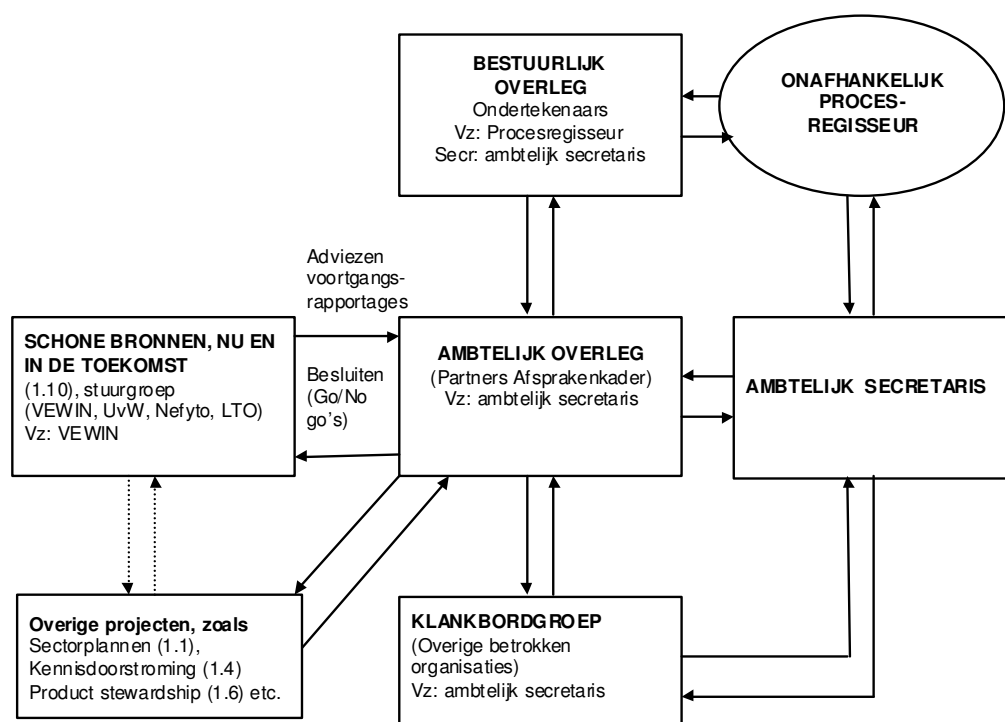
De bestaande kennis wordt, indien noodzakelijk, door diverse onderzoeksinstituten geactualiseerd en toegespitst op de situatie.

Relatie met het Afsprakenkader Gewasbeschermingsbeleid

De stuurgroep geeft met het vervolgproject 'Schone bronnen nu en in de toekomst' verder invulling aan de afspraak 1.10 van het Afsprakenkader Gewasbeschermingsbeleid van het Convenant Gewasbescherming. De stuurgroep draagt zorg voor de terugkoppeling van dit project naar het Afsprakenkader via de gebruikelijke communicatie. Belangrijke momenten hierbij zijn de 'go no-go' beslissingen, die in het ambtelijk overleg na advies van de stuurgroep plaatsvinden. Ook met de andere afspraken binnen het Afsprakenkader heeft het project raakvlakken. Als uitgangspunt geldt dat waar relevant maximaal gebruik gemaakt wordt van:

- De sectorplannen, waarin een analyse van milieuknelpunten als onderdeel wordt genoemd (afspraak 1.1).
- Het gewasbeschermingsplan uit de AMvB als een manier om praktijkoplossingen te implementeren bij telers (afspraak 1.3).
- De bestaande kennis- en voorlichtingsprogramma's, praktijkonderzoek en praktijknetwerken (afspraak 1.4).
- De verdere invulling van Product Stewardship van Nefyto. De praktijkoplossingen kunnen namelijk bijdragen aan een veilig gebruik van middelen voor het milieu (afspraak 1.6 en 1.8).
- De aanpassingen van gebruiksvoorschriften. Dit zullen aanpassingen zijn die uitvoeringstechnisch simpel en werkbaar zijn, ook voor een goede handhaving (afspraak 3.5).
- Het opzetten van een adequaat monitoringsysteem voor de waterkwaliteit (afspraak 4.2).
- Tenslotte heeft dit project grote waarde in het uitdragen van het Afsprakenkader en het creëren van draagvlak bij de achterban van VEWIN, UvW, Nefyto en LTO Nederland (afspraak 5).

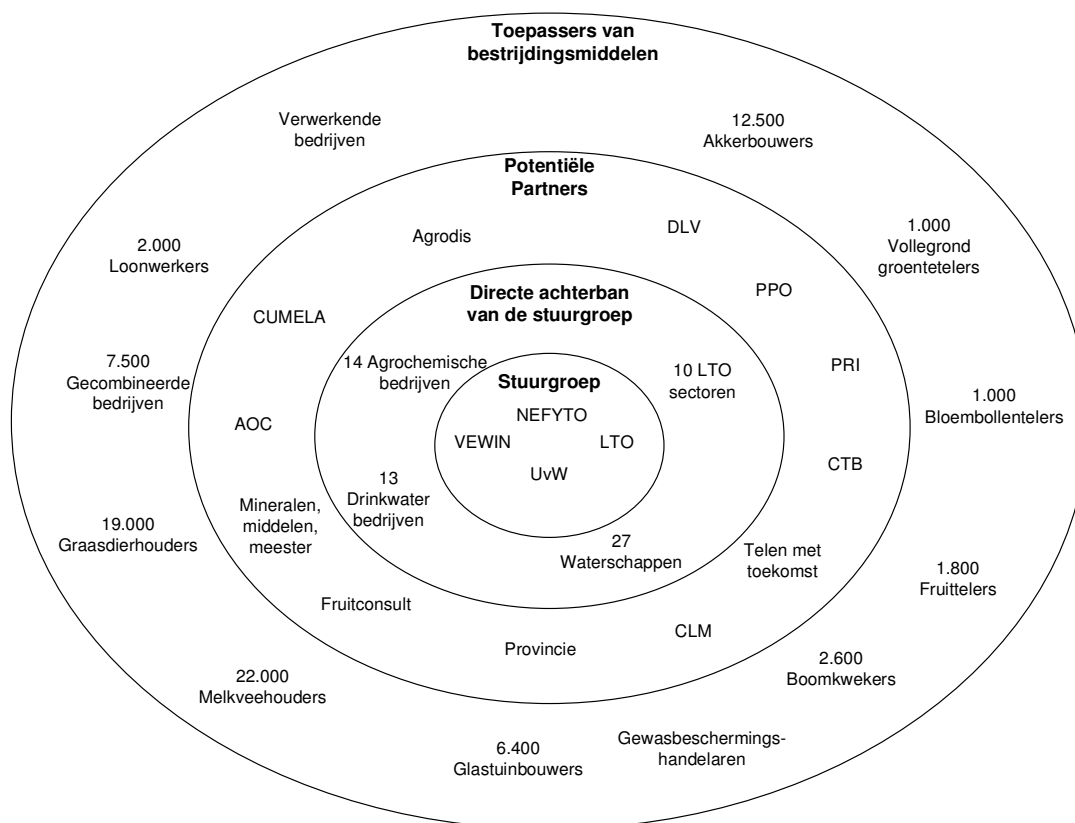
Gedurende het project wordt gezorgd voor zoveel mogelijk interactie, synergie en samenwerking met het Afsprakenkader. Figuur 1 geeft de plaats aan van dit project binnen de uitvoering van het Afsprakenkader Gewasbeschermingsbeleid.

Figuur 1: Relatie tussen het project 'Schone bronnen nu en in de toekomst' en het Afsprakenkader Gewasbeschermingsbeleid.

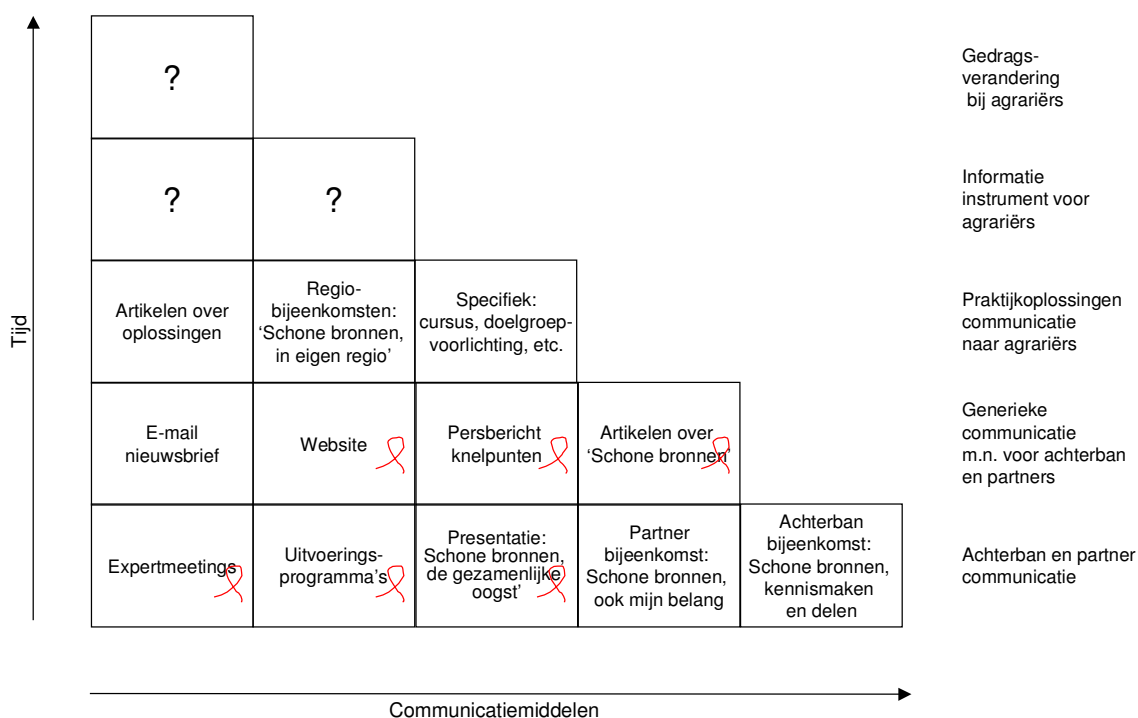
Communicatie van stuurgroep naar ± 80.000 toepassers

Het succes van 'Schone bronnen, nu en in de toekomst' is sterk afhankelijk van het draagvlak en het handelen van vele partijen en individuen die werken met gewasbeschermingsmiddelen (zie figuur 2). De partijen zijn grofweg op te delen in drie doelgroepen buiten de stuurgroep: directe achterban van de stuurgroepleden, potentiële partners en toepassers van gewasbeschermingsmiddelen. Alleen als het merendeel van deze doelgroepen achter de intenties en afspraken staan en er ook naar handelen, kan 'Schone bronnen, nu en in de toekomst' een succesverhaal worden. Communicatie is het cement tussen deze partijen.

Figuur 2: Partijen relevant voor het succes van 'Schone bronnen, nu en in de toekomst'.

In de eerste reeks knelpunten zijn een tiental organisaties uit de achterban van de stuurgroep en potentiële partners die **indirect** invloed hebben op de kwaliteit van het water betrokken bij het project. Communicatiemiddelen zoals expertmeetings, de Nefyto jaarvergadering, uitvoeringsprogramma's en een website zijn daarbij ingezet (zie figuur 3, communicatiemiddelen met een krul).

Figuur 3: Toekomstige en huidige communicatiemiddelen van 'Schone bronnen, nu en in de toekomst'. Middelen met een krul zijn reeds ingezet bij het project in 2004-2005 (zie hoofdstuk 4).

'Schone bronnen, nu en in de toekomst' gaat met de tweede reeks knelpunten een nieuwe fase in van informatie uitwisseling, kennisdeling en besluitvorming. De eerste reeks knelpunten heeft laten zien dat het mogelijk is gezamenlijk met partijen, met een ogenschijnlijk tegengesteld belang, oplossingen te vinden. Bij de tweede reeks gaat het

naast het zoeken van oplossingen, ook om implementatie van de intenties en afspraken. Daarvoor is een meer structurele communicatie richting de directe achterban van de stuurgroepleden en de partners noodzakelijk, hier zal in dit project expliciet aandacht aan worden besteed (zie voor toekomstige communicatiemiddelen figuur 3 en hoofdstuk 4).

De directe achterban van de stuurgroepleden en de potentiële partners zijn namelijk **de** intermediairs die de oplossingen verder moeten brengen naar de agrariërs. Een belangrijke potentiële partner is het praktijknetwerk 'Telen met Toekomst'. Het praktijknetwerk 'Telen met Toekomst' verzamelt per sector alle informatie over duurzame gewasbescherming. Ook de oplossingen vanuit 'Schone bronnen, nu en in de toekomst' zullen ingebracht worden bij 'Telen met Toekomst'. Voor 'Schone bronnen, nu en in de toekomst' is 'Telen met Toekomst' het condensatiepunt waar alle informatie over duurzame gewasbescherming verzameld wordt. Hierdoor wordt er voor gezorgd dat agrariërs een eenduidige en gecondenseerde boodschap ontvangen.

Uiteindelijk is het de bedoeling dat toepassers van gewasbeschermingsmiddelen (voornamelijk agrariërs) de intenties en afspraken omzetten in een actie met een concreet resultaat, namelijk een lagere belasting van het grond- en oppervlaktewater. De kennisoverdracht van duurzame bestrijdingsmethoden naar de grote groep agrarische ondernemers gaat moeizaam. Er zijn in Nederland veel goede praktijkprojecten zoals 'Strateeg' en 'Schoon water, Brabantse telers laten zien dat 't kan', waarin praktische ervaring wordt opgedaan met duurzame bestrijdingsmethoden. Echter het overbrengen van deze ervaringen naar andere ondernemers blijkt moeilijk. Net als ieder persoon heeft ook de agrarische ondernemer zijn favoriete werkzaamheden. De één heeft meer interesse in het optimaliseren van het kasklimaat en de ander meer in bemesting. Binnen de huidige praktijkprojecten worden ondernemers met een interesse voor gewasbescherming bereikt, de rest van de agrariërs niet. Men moet zich realiseren dat gewasbescherming gemiddeld slechts 5% van de tijdbesteding van de ondernemer in beslag neemt. Het is de uitdaging om ook

de groep die niet primair geïnteresseerd is in gewasbescherming, over te halen tot actie.

In dit vervolproject van 'Schone bronnen, nu en in de toekomst' wordt samen met 'Telen met Toekomst' onderzocht met welke communicatiemiddelen deze kennisoverdracht vergroot kan worden, zodat de vraagtekens in figuur 3 kunnen worden ingevuld. Hierbij zal zoveel mogelijk gebruik gemaakt worden van bestaande kanalen.

Stuurgroep houdt vaart erin

Draagvlak is belangrijk voor het uiteindelijk slagen van het project. Naast communicatie is een goede procesbegeleiding essentieel. Daartoe is de stuurgroep aangesteld die regelmatig bij elkaar komt en verantwoordelijk is voor:

- Het begeleiden van het proces op hoofdlijnen.
- De inbreng van deskundigheid.
- Het genereren van medewerking voor het proces bij achterban en omgeving.
- Het borgen van de implementatie van de praktijkoplossingen uit de eerste vijf knelpunten.
- Het resultaat en de communicatie-uitingen.
- Het terugkoppelen van de resultaten naar het Afsprakenkader Gewasbeschermingsbeleid.
- Het geven van advies aan het ambtelijk overleg van het Convenant Gewasbescherming.

Deelnemers aan de stuurgroep zijn VEWIN, UvW, Nefyto en LTO Nederland. VEWIN heeft het voorzitterschap. Schuttelaar & Partners voert het secretariaat voor de stuurgroep en begeleidt het project en de communicatie in overleg met de stuurgroep.

3. AANPAK 'SCHONE BRONNEN, NU EN IN DE TOEKOMST: TWEEDE REEKS KNELPUNTEN'

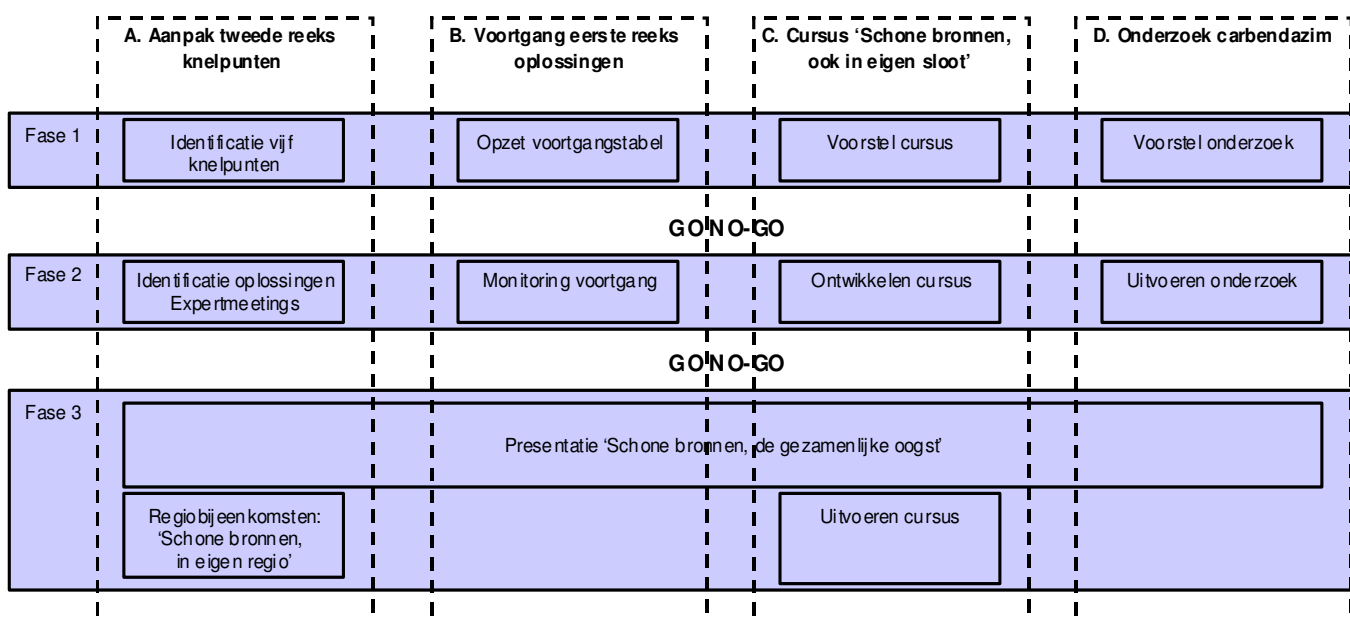
VEWIN, UvW, Nefyto en LTO Nederland (de stuurgroep) hebben in 2004 en 2005 vijf knelpunten in water (bentazon, carbendazim, isoproturon, methomyl en terbutylazin) opgepakt. Dit heeft geleid tot het besluit om eind 2005 een tweede reeks van vijf knelpunten gezamenlijk op te pakken in het project 'Schone bronnen, nu en in de toekomst'. Vanwege de werkbaarheid worden vijf knelpunten tegelijk aangepakt in een periode van anderhalf jaar. Hierna kunnen eventuele overgebleven knelpunten aangepakt worden.

Het project bevat vier onderdelen. Projectonderdeel A bevat de tweede reeks van vijf knelpunten. De projectonderdelen B, C en D betreffen de implementatie van een aantal oplossingen uit de eerste reeks knelpunten en vragen door de duidelijke overlap een gezamenlijke inspanning van de stuurgroepleden. Hierdoor kunnen ze goed binnen het project meegenomen worden.

In figuur 4 zijn de vier projectonderdelen van de tweede reeks knelpunten van 'Schone bronnen, nu en in de toekomst' weergegeven:

- A. *Aanpak tweede reeks knelpunten*: de aanpak van de tweede reeks van vijf knelpunten.
- B. *Voortgang eerste reeks oplossingen*: monitoring van de implementatie van de oplossingen voor de eerste reeks knelpunten.
- C. *Cursus 'Schone bronnen, ook in eigen sloot'*: een oplossingrichting uit de eerste reeks knelpunten.
- D. *Onderzoek carbendazim uit niet-landbouwkundig gebruik*: een oplossingrichting uit de eerste reeks knelpunten.

Ieder onderdeel is opgedeeld in drie fasen. Na elke fase volgt een 'go no-go' moment, waarbij de stuurgroep een advies over de voortgang geeft aan het ambtelijk overleg van het Convenant Gewasbescherming. Het ambtelijk overleg neemt het 'go no-go' besluit.

Figuur 4: De drie fasen en de vier projectonderdelen van 'Schone Bronnen, nu en in de toekomst': Tweede reeks knelpunten.

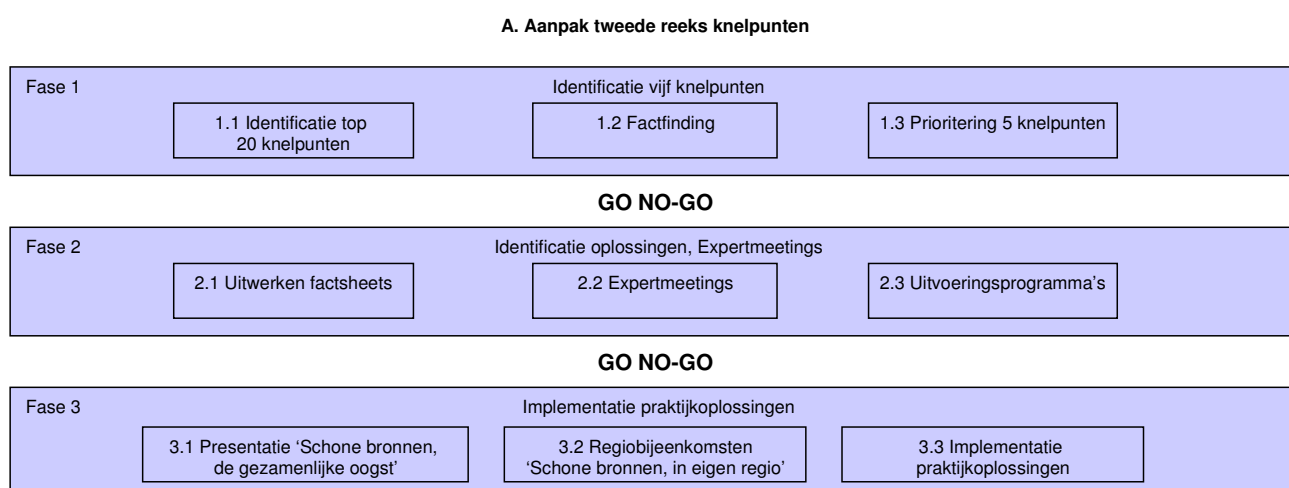
Aan het begin van fase 3 vindt de presentatie 'Schone bronnen, de gezamenlijke oogst' plaats die betrekking heeft op *alle* projectonderdelen. Deze presentatie wordt bij projectonderdeel A fase 3 toegelicht.

Het project bevindt zich in de opstartfase. Voor het projectvoorstel, legt de stuurgroep een subsidieaanvraag voor aan het ambtelijk overleg van het Convenant Gewasbescherming. Het starten van het project is afhankelijk van de financiële ondersteuning van het ministerie van LNV.

A. Aanpak tweede reeks knelpunten

De tweede reeks knelpunten wordt grotendeels op eenzelfde wijze doorlopen als de eerste reeks knelpunten in 'Schone bronnen, nu en in de toekomst' (zie figuur 5). De stuurgroep identificeert samen met haar achterban en partners de knelpunten in grond- en oppervlaktewater en maakt een prioritering aan de hand van door de stuurgroep bepaalde criteria. Op deze wijze worden de vijf knelpunten bepaald. Vervolgens wordt per knelpunt een gedetailleerde factsheet met een probleembeschrijving opgesteld. Op basis hiervan wordt - samen met de agrarische praktijk, regionale projecten, overheid, voorlichting, de achterban van de stuurgroepleden en onderzoek - gezocht naar praktijkoplossingen. Tenslotte wordt gezamenlijk met het praktijknetwerk 'Telen met Toekomst' bekeken welke partijen de oplossingen kunnen implementeren. Deze partijen worden benaderd om hierover afspraken te maken.

De aanpak met betrekking tot de verkenning van de praktijkoplossingen voor de tweede reeks knelpunten wordt hier beschreven. Figuur 5 geeft een schematische voorstelling van de aanpak.

Figuur 5: Schematische weergave van projectonderdeel A: Aanpak tweede reeks van knelpunten.

FASE 1 IDENTIFICATIE VIJF KNELPUNTEN

Het doel van fase 1 is het aanwijzen van vijf nieuwe knelpunten in grond- en oppervlaktewater. Fase 1 bestaat uit drie stappen en een 'go no-go' besluit.

1.1 Identificatie top 20 knelpunten

VEWIN en UvW stellen door middel van een inventarisatie bij hun achterban een lijst op van de actuele knelpunten met betrekking tot gewasbeschermingsmiddelen in grond- en oppervlaktewater. Tijdens een stuurgroepoverleg wordt een groslijst van maximaal 20 knelpunten vastgesteld.

Resultaat: Lijst met 20 knelpunten in grond- en oppervlaktewater op basis van monitoringgegevens van de achterban van VEWIN en UvW.

1.2 Factfinding

Aan elk knelpunt wordt beknopte informatie toegevoegd, zoals:

- Probleembeschrijving van het knelpunt volgens UvW of VEWIN, inclusief de gebruikte norm, (waar mogelijk) het verloop van de overschrijdingen, de verspreiding in Nederland en een mogelijke relatie met teelten.
- Het landbouwkundig gebruik volgens de toelating.
- De toelatingstatus in Nederland.

Deze informatie wordt door Schuttelaar & Partners verzameld in samenwerking met UvW, VEWIN, Nefyto en LTO Nederland. Gebruik wordt gemaakt van de informatie op de website www.bestrijdingsmiddelenatlas.nl, de aanwezige meetgegevens van drinkwaterbedrijven en de informatie op de website www.ctb.agro.nl. Indien noodzakelijk zullen onderzoeksinstituten zoals PPO, KIWA en STOWA de bestaande informatie actualiseren.

Resultaat: Korte probleembeschrijving bij elk knelpunt in grond- en oppervlaktewater.

1.3 Prioritering vijf knelpunten

Tijdens een stuurgroepoverleg vindt een keuze van de vijf knelpunten plaats. Ter voorbereiding van het overleg leggen LTO Nederland en Nefyto de lijst voor aan hun achterban en bekijken in hoeverre de knelpunten en de probleembeschrijving erkend worden. Er wordt bekeken of de toelatingstatus in Europa, recente beperkingen of uitbreidingen van gebruik, nieuwe werkwijzen of een nieuwe normstelling wellicht het probleem hebben achterhaald of in de nabije toekomst gaat achterhalen. Ook wordt aan de partners van het project gevraagd een prioritering van de knelpunten aan te geven. Dit wordt in de vorm van een partnerbijeenkomst gedaan (zie hoofdstuk 4, G). De stuurgroep stelt gezamenlijk criteria vast voor de prioritering. Voorbeelden van criteria zijn de mate en ruimtelijke verspreiding van normoverschrijding(en), de kwaliteit en actualiteit van de monitoringsgegevens, de stoffen genoemd in de Kaderrichtlijn Water en de potentiële vermindering van belasting met behulp van haalbare maatregelen. De stuurgroep neemt het uiteindelijke besluit over de vijf knelpunten. Over het resultaat van fase 1 en de aanpak voor fase 2, geeft de stuurgroep een advies aan het ambtelijk overleg van het Convenant Gewasbescherming. Er volgt een 'go no-go' besluit of fase 2 wordt ingegaan.

Resultaat: Een door de stuurgroep en partners gedragen top vijf van knelpunten.

FASE 2 IDENTIFICATIE OPLOSSINGEN

Het doel van fase 2 is het vinden van praktijkoplossingen voor de knelpunten en het vinden van partijen die de oplossingen kunnen implementeren. Fase 2 bestaat uit drie stappen en een 'go no go' besluit.

2.1 Uitwerken factsheets

Per knelpunt wordt de oorzaak van het probleem en de te behalen milieuwinst verder uitgezocht met behulp van factfinding. Schuttelaar & Partners voert de factfinding uit in samenwerking met onderzoeksinstituten, de nationale milieu-indicator, de achterban van de stuurgroepleden, praktijknetwerken, regionale projecten en bestaand

praktijkonderzoek. Als het probleem voldoende geïdentificeerd is, wordt dit samengevat in een factsheet. Deze factfinding vindt plaats door literatuuronderzoek en door bilateraal overleg met deskundigen uit de achterban van de stuurgroepleden en andere relevante partijen.

Resultaat: Vijf factsheets, één per knelpunt.

2.2 Expertmeetings: Identificatie oplossingen

Per knelpunt worden twee expertmeetings gehouden met tien tot twaalf deskundigen. De deskundigen zijn afkomstig uit de directe achterban van de stuurgroep, partners en anderen. Belangrijk is dat de deskundigen van de expertmeeting in hun gewone werkzaamheden te maken hebben met het knelpunt. Wie het betreft, is afhankelijk van het knelpunt en wordt nader bepaald aan de hand van de factfinding en in overleg met deskundigen.

Doel van de expertmeetings is het gezamenlijk met betrokkenen zoeken naar praktijkoplossingen van een knelpunt. Het zijn inhoudelijke bijeenkomsten geheel gewijd aan één van de vijf knelpunten.

Tijdens de eerste expertmeeting wordt het factsheet besproken en de problemen en de oorzaken nader bepaald. De tweede expertmeeting heeft als doel praktijkoplossingen te zoeken en te rangschikken naar werkbaarheid en verwacht resultaat. De oplossingen en de prioritering worden vastgelegd in het factsheet.

Resultaat: Vijf factsheets met probleembeschrijving, mogelijke oorzaken en geprioriteerde oplossingen per knelpunt.

2.3 Uitvoeringsprogramma's

Per stof worden de oplossingen van de expertmeetings door Schuttelaar & Partners verder uitgediept in samenwerking met onderzoeksinstituten en andere deskundigen. Op basis van dit onderzoek wordt een concept-uitvoeringsprogramma geschreven. Dit concept wordt schriftelijk voor commentaar teruggekoppeld naar de deelnemers van de expertmeetings en de stuurgroep. In het uitvoeringsprogramma staan de oplossingen en de partijen die de oplossingen mogelijk kunnen implementeren. Over het resultaat van fase 2, de vijf uitvoeringsprogramma's, geeft de stuurgroep een advies aan het ambtelijk overleg van het Convenant Gewasbescherming. Er volgt een 'go no-go' besluit of fase 3 wordt ingegaan.

Resultaat: Vijf uitvoeringsprogramma's, één programma per knelpunt.

FASE 3 IMPLEMENTATIE PRAKTIJKOPLOSSINGEN

Doel van fase 3 is het maken van afspraken over de implementatie van de oplossingen met betrokken partijen. Fase 3 bestaat uit drie onderdelen.

3.1 Presentatie 'Schone bronnen, de gezamenlijke oogst'

Fase 3 start met een landelijke bijeenkomst waarin de stand van zaken van het gehele project wordt teruggekoppeld.

Doel van de bijeenkomst is het vieren van de resultaten en het uitdragen van de resultaten van 'Schone bronnen, nu en in de toekomst' aan het brede publiek, met name op bestuurdersniveau.

De deelnemers (100-150 personen) worden gedurende een halve dag geïnformeerd over het project en de samenwerking tussen VEWIN, UvW, Nefyto en LTO Nederland. Tijdens de bijeenkomst worden de vijf uitvoeringsprogramma's en de stand van zaken van de implementatie van de praktijkoplossingen uit de eerste reeks knelpunten toegelicht.

Het is wenselijk dat tijdens deze dag vooraanstaande sprekers aan het woord komen, zoals de minister van LNV, de staatssecretaris van VROM, de procesregisseur van het Convenant Gewasbescherming of de voorzitter van LTO Nederland. De resultaten van het project 'Schone bronnen nu en in de toekomst' worden op deze wijze breed uitgedragen.

De bijeenkomst wordt gehouden in een passende omgeving, bijvoorbeeld tijdens een jaarvergadering van één van de stuurgroepleden.

Voor deze bijeenkomst wordt media-aandacht gevraagd via bijvoorbeeld een persconferentie, een persbericht, een achtergrondartikel of een exclusief interview in vakbladen.

Resultaat:

- Positieve aandacht voor het project en het Afsprakenkader via de media en de bijeenkomst bij een breed publiek.
- Bekendheid van de resultaten van het project op bestuurlijk niveau.

3.2 Regiobijeenkomsten: 'Schone bronnen, in eigen regio'

Knelpunten spelen vaak regionaal, daarom is het belangrijk juist in de regio de bewustwording van deze knelpunten en praktijkoplossingen te vergroten. Dit wordt gedaan via de organisatie van een regiobijeenkomst 'Schone bronnen, in eigen regio'.

Doel van de regiobijeenkomsten is in die regio (bijvoorbeeld een waterschap of drinkwaterwinningsgebied) waar het knelpunt het grootste probleem vormt, de bewustwording van het knelpunt onder de toepassers (agrariërs, loonwerkers et cetera) en intermediairs (regionale voorlichters, gewasbeschermingshandel et cetera) te vergroten.

In eerste instantie wordt uitgegaan van één regiobijeenkomst per knelpunt met 50 personen, dus in totaal 5 regiobijeenkomsten. De bijeenkomsten worden gezamenlijk met de achterban van de stuurgroep en partners georganiseerd.

Resultaat:

- Bekendheid met het knelpunt en de praktijkoplossingen onder toepassers en intermediairs in de regio.

3.3 Implementatie praktijkoplossingen

De implementatie van de praktijkoplossingen start doordat de aangewezen trekker (een stuurgroep lid) de genoemde partijen in de uitvoeringsprogramma's benadert. Indien deze partijen willen meewerken, worden afspraken gemaakt over de implementatie van de oplossingen. De afspraken worden gezamenlijk met de verantwoordelijke partijen opgesteld en bevatten in ieder geval een plan van aanpak, een tijdsplanning voor de invoering van de oplossingen, een begroting en de wijze van terugkoppeling naar de stuurgroep en het Afsprakenkader Gewasbeschermingsbeleid. Voor de implementatie van de praktijkoplossingen kan onder andere gebruik gemaakt worden van regiobijeenkomsten (zie projectonderdeel A, fase 3, 3.2). Daarnaast zijn andere vormen van implementatie te bedenken.

De stuurgroep draagt, daar waar mogelijk, actief zorg voor de implementatie van de oplossingen door het genereren van medewerking en eventueel met financiële ondersteuning. De implementatie van de praktijkoplossingen wordt in ieder geval gemonitord in de voortgangstabel (zie projectonderdeel B, fase 1).

Uit de eerste vijf knelpunten blijkt dat onder andere de achterbannen van de stuurgroeporganisaties een belangrijke rol spelen bij het implementeren van de oplossingen. Het aantal partijen uit de achterban waarmee per knelpunt een afspraak opgesteld moet worden is van te voren niet te voorspellen. De benodigde inspanning van de achterban voor het opstellen van de afspraken voor de implementatie van de oplossingen is derhalve een inschatting.

Resultaat: Aan iedere praktijkoplossing wordt een partij, tijdsplanning en begroting gekoppeld.

B. Voortgang eerste reeks oplossingen

Uit de eerste reeks knelpunten zijn 43 potentiële oplossingen geformuleerd. Van deze oplossingen wordt 40% opgepakt door de stuurgroepleden of haar achterban; 30% betreft nader onderzoek en is ingediend bij het LNV-onderzoeksprogramma gewasbescherming; 21% wordt niet uitgevoerd vanwege gering draagvlak onder de experts en stuurgroep en aan 9% wordt reeds gewerkt.

Om de voortgang van de praktijkoplossingen te garanderen wordt deze gemonitord door de stuurgroep aan de hand van de 'Voortgangstabel' (bijlage 1). De stuurgroep bewaakt op deze wijze de voortgang van de praktijkoplossingen en roept partijen tot verantwoording als de voortgang onvoldoende is.

De stuurgroep rapporteert aan het ambtelijk overleg van het Convenant Gewasbescherming na elke fase, bij het 'go no-go' moment.

Fase 1 Opzet voortgangstabel

Voor de monitoring van de implementatie van praktijkoplossingen is een voortgangstabel (zie bijlage 1) opgezet. In de tabel zijn de acties per praktijkoplossing weergegeven. In de tabel is te zien:

- Wie de trekker is van de praktijkoplossing.
- Welke acties ondernomen worden.
- Wanneer er terugkoppeling plaatsvindt naar de stuurgroep.

Zodra de opzet van de tabel is goedgekeurd door de stuurgroep worden alle 43 praktijkoplossingen uit de uitvoeringsprogramma's van de eerste reeks knelpunten in de tabel opgenomen. De voortgangstabel wordt op de website geplaatst, zodat voor iedereen de laatste stand van zaken inzichtelijk is. Te zijner tijd kan ook de implementatie van de praktijkoplossingen uit de tweede reeks op dezelfde wijze gemonitord worden.

Resultaat: Voortgangstabel gevuld met de 43 praktijkoplossingen uit de eerste reeks knelpunten.

Fase 2 en 3 Monitoring voortgang

Tijdens ieder stuurgroepoverleg wordt de stand van zaken van de actiepunten die voor het betreffende overleg zijn ingeroosterd besproken. Partijen worden aangesproken door de stuurgroepleden indien de voortgang onvoldoende is.

Bij iedere afsluiting van een fase en het go-no-go besluit wordt de actuele stand van de voortgangstabel teruggekoppeld naar het ambtelijk overleg van het Convenant Gewasbescherming.

Tijdens de presentatie 'Schone bronnen, de gezamenlijke oogst' (zie projectonderdeel A, fase 3) worden de resultaten van de eerste reeks knelpunten gepresenteerd.

Resultaat: Actuele voortgangstabel en terugkoppeling naar ambtelijk overleg.

C. Cursus 'Schone bronnen, ook in eigen sloot'

Een aanbeveling uit de eerste reeks knelpunten is het geven van een cursus per sector, met als doel het vergroten van de bewustwording van agrariërs omtrent de emissieroutes van gewasbeschermingsmiddelen naar grond- en oppervlaktewater. De cursus kan als 'kennisbijeenkomst' in het kader van het verkrijgen van een spuitlicentie worden gegeven.

De emissieroutes verschillen per sector. Er zijn grofweg 6 sectoren te onderscheiden (akkerbouw samen met gecombineerde en melkveebedrijven, vollegronds groenteteelt, bloembollenteelt, fruitteelt, boomkwekerij, glastuinbouw). Per sector dient een kennisbijeenkomst ontwikkeld te worden. In het project 'Schone bronnen, nu en in de toekomst' wordt in eerste instantie voor de sectoren akkerbouw (61.000 bedrijven) en bloembollen (checklist emissieroutes reeds voorhanden) een kennisbijeenkomst ontwikkeld. De cursus kan vervolgens via de gebruikelijke wegen gegeven worden.

Fase 1 Voorstel cursus

Samen met een externe partij (bijvoorbeeld DLV of 'Telen met Toekomst') schrijft Schuttelaar & Partners een projectvoorstel voor het ontwikkelen van een kennisbijeenkomst van een halve dag. De cursus wordt opgesteld volgens de eisen die het Bureau Erkenningen aan kennisbijeenkomsten voor de spuitlicentie stelt.

Resultaat: Projectvoorstel voor cursus.

Fase 2 Ontwikkelen cursus

De inhoudelijke uitwerking van de cursus zoals het ontwikkelen van cursusmateriaal en het indienen van de cursus bij het Bureau Erkenningen wordt uitbesteed.

Resultaat: Uitgewerkt cursusmateriaal.

Fase 3 Uitvoeren cursus

Tijdens de presentatie 'Schone bronnen, de gezamenlijke oogst' (zie projectonderdeel A, fase 3) wordt de cursus gepresenteerd. Vervolgens wordt de uitvoering van de cursus gedaan door bijvoorbeeld de Agrarische Opleiding Centra of DLV en loopt via de spuitlicentie. Afhankelijk van de opzet kunnen ook de vier stuurgroepleden of personen uit haar achterban (een onderdeel van) de cursus geven.

Resultaat: Uitvoering cursussen.

D. Onderzoek naar het niet-landbouwkundig gebruik van carbendazim

Een oplossing uit de eerste reeks stoffen is het nagaan in hoeverre carbendazim afkomstig zou kunnen zijn uit niet-landbouwkundig gebruik. In de bloembollenteelt zijn al diverse maatregelen genomen om de carbendazim emissie naar het oppervlaktewater te verminderen. Terwijl de concentraties van andere middelen duidelijk zijn afgenomen, blijven carbendazim concentraties schommelen rond de 0,5

µg/l. Er zijn vermoedens dat carbendazim uit andere bronnen afkomstig is. Carbendazim wordt toegepast in schimmelwerende verven in vochtige ruimtes. Verder is het een metaboliet van medicijnen op basis van benzimidazolen. De onderzoeksvraag: 'In hoeverre kunnen niet-landbouwkundige toepassingen van carbendazim bijdragen aan de gevonden concentraties in het oppervlaktewater?' wordt neergelegd bij een universiteit als afstudeeropdracht.

Fase 1 Voorstel onderzoek

Schuttelaar & Partners inventariseert bij universiteiten en onderzoeksinstituten naar de mogelijkheid van een afstudeeropdracht. Zodra een instituut en afstudeerbegeleider zijn gevonden, wordt gevraagd studenten voor het onderzoek te werven. Voorwaarden bij de zoektocht naar de afstudeerbegeleider en student zijn dat de onderzoeksvraag zorgvuldig wordt overgebracht én dat het onderzoek nog dit jaar van start gaat.

Resultaat: Afstudeerbegeleider en student.

Fase 2 en 3 Uitvoeren onderzoek

De afstudeerbegeleider begeleidt de student inhoudelijk bij het onderzoek. Schuttelaar & Partners stuurt dit proces op hoofdlijnen aan en koppelt de voortgang terug naar de stuurgroep. De afstudeeropdracht wordt voor fase 3 afgerond, zodat de resultaten gepresenteerd kunnen worden tijdens de presentatie 'Schone bronnen, de gezamenlijke oogst'.

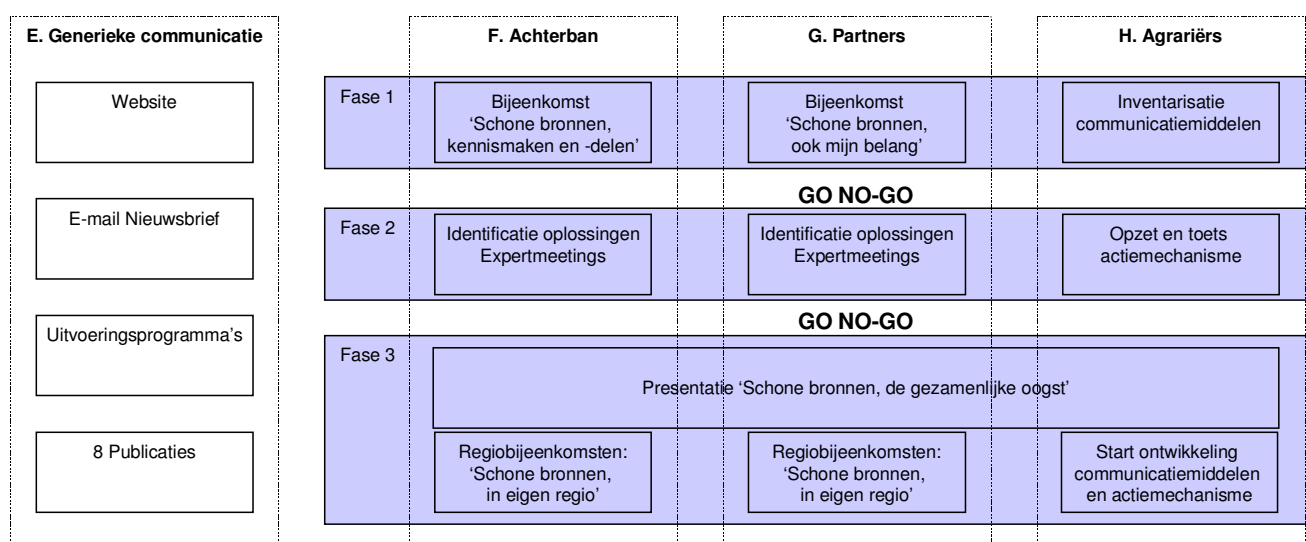
Resultaat: Conclusie over de bijdrage van landbouw aan carbendazim in het oppervlaktewater ten opzichte van niet-landbouw.

4. COMMUNICATIE

Het succes van 'Schone bronnen, nu en in de toekomst' is sterk afhankelijk van het draagvlak en het handelen van vele partijen en individuen (zie figuur 2) die werken met gewasbeschermingsmiddelen.

De communicatie wordt per doelgroep uitgewerkt en is zoveel mogelijk opgesplitst in de drie fasen met de bijbehorende go no-go momenten (zie figuur 6):

- E. Generieke communicatie:* de website, nieuwsbrief en publicaties in vakbladen.
- F. Achterban:* de communicatie met de medewerkers uit de achterbannen van de vier stuurgroeporganisaties VEWIN, UvW, Nefyto en LTO Nederland.
- G. Partners:* de communicatie naar derde partijen die relevant zijn voor het zoeken naar en implementeren van de praktijkoplossingen.
- H. Agrariërs:* onderzoek naar de wijze waarop communicatiemiddelen agrariërs daadwerkelijk aanzetten tot actie.

Figuur 6: Fasering en de vier onderdelen van communicatie.

De communicatieonderdelen worden hieronder toegelicht.

E. Generieke communicatie

De generieke communicatie bestaat uit algemene middelen voor alle doelgroepen en geïnteresseerden, maar wordt primair gericht op de directe achterban van de stuurgroep en de partners. De activiteiten van 'Schone bronnen, nu en in de toekomst' zijn via de generieke communicatiemiddelen als de website, een e-mail nieuwsbrief, de uitvoeringsprogramma's, voortgangstabel en via publicaties in vakbladen te volgen. De website is het centrale informatiepunt waarop alle externe communicatie uitingen te vinden zijn.

Website

De website www.schonebronnen.nl wordt minimaal iedere maand bijgewerkt met de laatste gebeurtenissen. Indien er tussentijds belangrijke resultaten zijn, zal de website eerder bijgewerkt worden. De agenda van activiteiten, email nieuwsbrief, persberichten, publicaties, uitvoeringsprogramma's en de voortgangstabel worden op de website geplaatst. Van de expertmeetings en diverse bijeenkomsten wordt een kort impressieverslag en de belangrijkste uitkomsten gegeven.

E-mail nieuwsbrief

Geïnteresseerden worden ieder kwartaal actief geïnformeerd over 'Schone bronnen, nu en in de toekomst' via een e-mail nieuwsbrief van maximaal twee A4. De nieuwsbrief verwijst naar de website, zodat mensen deze goed kunnen vinden. De directe achterban van de stuurgroep, partners en genodigden voor de expertmeetings krijgen de nieuwsbrief één keer ongevraagd toegezonden en kunnen zich vervolgens abonneren op de nieuwsbrief.

Resultaat: 4 nieuwsbrieven (2 A4) per jaar

Uitvoeringsprogramma's

De factsheet met meetgegevens en mogelijke oorzaken, de verslagen van de expertmeetings, de praktijkoplossingen en de partijen verantwoordelijk voor de implementatie worden vastgelegd in een uitvoeringsprogramma. Per knelpunt wordt één uitvoeringsprogramma gemaakt. Deze uitvoeringsprogramma's worden gepresenteerd tijdens de presentatie 'Schone bronnen, de gezamenlijke oogst' en vormen de achtergrondinformatie voor de regiobijeenkomsten. De programma's worden geplaatst op de website (zie ook projectonderdeel A, fase 2, 2.3). De uitvoeringsprogramma's van de eerste reeks knelpunten zijn reeds te vinden op de website.

Publicaties

Ieder stuurgroep lid heeft een bulletin. Dit zijn vakbladen zoals H2O, Nefyto-bulletin, Water en Nieuwe Oogst. Gestreefd wordt om per stuurgroep lid gedurende het project twee artikelen te publiceren. Dit kan over het project in het algemeen gaan, maar ook over specifieke praktijkoplossingen of bijeenkomsten.

Resultaat: 8 artikelen in vakbladen

F. Directe achterban van de stuurgroep leden

Eén van de aanbevelingen uit de eerste reeks stoffen is het in een vroeg stadium uitwisselen van meetgegevens tussen de medewerkers van de vier achterbanen: de drinkwaterbedrijven, waterschappen, LTO-sectoren en toelatinghouders. Het uiteindelijke doel is problemen met gewasbeschermingsmiddelen in water vroegtijdig te signaleren en vervolgens snel aan te pakken, zodat onnodige milieubelasting wordt voorkomen. Hiervoor dient er een open sfeer te zijn tussen de medewerkers van de partijen, die dagelijks met gewasbeschermingsmiddelen werken. Om dit te kunnen bereiken zijn de volgende randvoorwaarden vereist:

- De achterbannen moeten elkaar kennen, weten te vinden en er moet een zekere mate van vertrouwen zijn.
- De omschrijving van een knelpunt moet duidelijk zijn. Wanneer zoek je contact?
- Het moet helder zijn wat de partijen elkaar te bieden hebben bij het oplossen van een probleem. Wie pakt welk (onderdeel van een) probleem aan?

Mede door 'Schone bronnen, nu en in de toekomst' is op bestuurlijk niveau een goede verstandhouding tussen VEWIN, UvW, Nefyto en LTO Nederland ontstaan. Tussen de achterbannen van de partijen bestaat er nog enige afstand. Alle partijen hebben echter belang bij schone bronnen. Door het organiseren van bijeenkomsten voor en met de achterbannen worden de partijen op medewerkerniveau met elkaar in contact gebracht en gestimuleerd gezamenlijk de problematiek te bekijken.

Tijdens de drie fasen van 'Schone bronnen, nu en in de toekomst' worden voor dit doel vier typen bijeenkomsten georganiseerd.

Fase 1   Bijeenkomst 'Schone bronnen, kennismaken en –delen'

Tijdens een bijeenkomst wordt tussen medewerkers uit de vier achterbannen (± 100 personen) gediscussieerd over wat verstaan wordt onder 'knelpunten'. Welke stoffen, in welke concentratie en frequentie van verhoging worden door de verschillende groepen als knelpunt ervaren? Waarom MTR's wijzigen? Op welke wijze kunnen de medewerkers elkaar helpen bij het oplossen van het knelpunt?

De doelgroepen zijn die medewerkers van de directe achterban van de stuurgroepleden die tijdens hun werkzaamheden regelmatig te maken hebben met gewasbeschermingsmiddelen.

De voorbereiding van de bijeenkomst wordt met de stuurgroep doorgesproken. De locatie wordt gezocht bij de achterban van de stuurgroep.

Resultaat:

- Kennismaking tussen de directe achterban van de stuurgroepleden.

- Beschrijving van momenten (knelpunten) waarbij samenwerking tussen de achterbannen oplossing kan bieden.

Fase 2   Identificatie oplossingen, expertmeetings

Afhankelijk van de verzamelde gegevens en de problematiek van het knelpunt, worden één of meerdere deskundigen uit de directe achterban uitgenodigd deel te nemen aan een expertmeeting. De expertmeetings zijn bij projectonderdeel A, fase 2 beschreven.

*Fase 3   Presentatie 'Schone bronnen, de gezamenlijke oogst' en
regiobijeenkomsten 'Schone bronnen, in eigen regio'*

Nadat de uitvoeringsprogramma's zijn opgesteld, moeten de oplossingen verspreid worden en geïmplementeerd. Dit gebeurt landelijk via de presentatie 'Schone bronnen, de gezamenlijke oogst' (zie projectonderdeel A, fase 3) en regionaal via 'Schone bronnen, in eigen regio' (zie projectonderdeel A, fase 3).

Deskundigen uit de achterban kunnen gevraagd worden een bijdrage te leveren aan één van de bijeenkomsten.

G. Partners

In de eerste reeks van vijf stoffen waren bij de zoektocht naar oorzaken en praktijkoplossingen diverse malen dezelfde organisaties betrokken, zoals:

- Agrodix (gewasbeschermingshandel).
- CUMELA (loonwerkers).
- PPO (praktijkonderzoek).
- Praktijkprojecten (o.a. Telen met Toekomst).
- Voorlichting (DLV en Fruitconsult).

De stuurgroep realiseert zich dat zonder deze organisaties het zoeken naar en de implementatie van oplossingen nauwelijks mogelijk is. Om dit zichtbaar te maken wil

de stuurgroep met dergelijke organisaties een 'partnerschap' aangaan. Het partnerschap houdt in:

- Inspraak over de prioritering van de tweede reeks knelpunten 'Schone bronnen, ook mijn belang'.
- Kennisinbreng tijdens de expertmeetings.
- Bijdrage aan de regiobijeenkomsten ter verspreiding van de praktijkoplossingen.
- Een rol, mits relevant, bij de implementatie van de praktijkoplossingen.
- Vermelding op de website van 'Schone bronnen, nu en in de toekomst'.
- Vermelding, mits relevant, op publicaties van 'Schone bronnen, nu en in de toekomst'.

Het partnerschap vergroot het draagvlak van deze partijen aan het project en de bijbehorende praktijkoplossingen. Op deze wijze wordt optimaal gebruik gemaakt van bestaande kennis en de mogelijkheden om de oplossingen te verspreiden naar de agrariërs. De stuurgroep benadert een aantal partijen voor het partnerschap, daarnaast kunnen partijen ook zelf een verzoek indienen bij de stuurgroep. De stuurgroep beslist, aan de hand van nog op te stellen criteria, of partijen een partnerschap krijgen.

Fase 1   Bijeenkomst 'Schone bronnen, ook mijn belang'

De stuurgroep stelt criteria op voor partners. De criteria worden gepubliceerd op de website. De stuurgroep bepaalt aan de hand van de criteria een aantal partijen die benaderd worden voor een bilateraal gesprek over het partnerschap en de voorwaarden. De stuurgroep gaat al dan niet akkoord met het partnerschap.

De partners worden uitgenodigd voor een bijeenkomst 'Schone bronnen, ook mijn belang' met de stuurgroep om uit de top 20 van knelpunten de tweede reeks knelpunten vast te stellen.

Een bijzondere partner is het praktijknetwerk 'Telen met Toekomst'. De oplossingen uit 'Schone bronnen, nu en in de toekomst' zullen door het praktijknetwerk worden verzameld en gezamenlijk wordt bekeken op welke wijze de verspreiding naar de praktijk plaats vindt (zie ook projectonderdeel H. Agrariërs).

Resultaat:

- Aansluiting partners bij 'Schone bronnen, nu en in de toekomst'
- Gedragen tweede reeks knelpunten.

Fase 2   Identificatie oplossingen, expertmeetings

Afhankelijk van de verzamelde gegevens en de problematiek van het knelpunt, worden één of meerdere deskundigen van de partners uitgenodigd deel te nemen aan een expertmeeting. De expertmeetings zijn bij projectonderdeel A, fase 2 beschreven.

*Fase 3   Presentatie 'Schone bronnen, de gezamenlijke oogst' en
                 regiobijeenkomsten 'Schone bronnen, in eigen regio'*

De verspreiding van de oplossingen gebeurt landelijk via de presentatie 'Schone bronnen, de gezamenlijke oogst' (zie projectonderdeel A, fase 3) en regionaal via 'Schone bronnen, in eigen regio' (zie projectonderdeel A, fase 3).

Deskundigen van de partners kunnen gevraagd worden een bijdrage te leveren aan één van de bijeenkomsten.

H. Agrariërs

'Schone bronnen, nu en in de toekomst' heeft tot nu toe vooral informatie gegenereerd, namelijk 43 oplossingen voor 5 knelpunten. De oplossingen worden nu op diverse wijze verder geïmplementeerd. Uiteindelijk gaat het erom dat agrariërs die de desbetreffende gewasbeschermingsmiddelen toepassen, handelen naar de oplossingen van 'Schone bronnen, nu en in de toekomst'. En hieronder vallen ook die agrariërs die gewasbescherming niet als hobby hebben. De agrariërs moeten voldoen aan hoge verwachtingen: op kennis- en inzichtniveau nadenken over gewasbescherming en waterkwaliteit; de maatregelen kennen, begrijpen en accepteren; de juiste middelen verantwoord gebruiken. Tevens moeten zij het belang van schone bronnen inzien en tot de afweging komen dat het zin heeft om hieraan mee te doen. Alleen 'top-down' informeren, via artikelen in vakbladen, de verpakking van

gewasbeschermingsmiddelen en persoonlijke voorlichting, geeft slechts een bescheiden bijdrage aan het gewenste resultaat. Behalve 'vertellen' moet 'Schone bronnen, nu en in de toekomst' inspireren, motiveren en aanzetten tot actie. Daarom moet de communicatie gaandeweg voorzien worden van een actiemechanisme dat agrariërs stimuleert zelf kennis te nemen van de knelpunten in de regio en de wijze waarop men kan handelen om de belasting te verminderen. Dit kan effectiever zijn dan agrariërs diverse malen lastig te vallen met detail informatie over een knelpunt. In ieder geval dienen de agrariërs een eenduidige en gecondenseerde boodschap te ontvangen.

Als condensatiepunt voor het verzamelen van duurzame gewasbeschermingsmethoden wordt het praktijknetwerk 'Telen met Toekomst' gebruikt. Het praktijknetwerk wordt benaderd voor een partnerschap. Gezamenlijk met 'Telen met Toekomst' wordt bekeken via welke intermediairen de boodschappen worden verspreid. Ter ondersteuning van de keuze van intermediairen wordt een literatuuronderzoek naar bestaande communicatiemiddelen gedaan en wordt aan de verschillende middelen een waarde toegekend door deze voor te leggen aan stuurgroep, achterban, partners (intermediairen) en enkele agrariërs.

Fase 1   Inventarisatie bestaande communicatiemiddelen

De wijze waarop agrariërs hun informatie verzamelen over het toepassen van gewasbeschermingsmiddelen is al diverse malen onderzocht. Zo heeft de kerngroep Meer Jaren Plan Gewasbescherming diverse malen zogenaamde 'Doelbereikingsmetingen' gedaan. Ook vindt er momenteel een soortgelijk onderzoek plaats bij het LEI. Via literatuuronderzoek worden de bevindingen verzameld en worden de verschillende communicatiemiddelen beoordeeld.

Resultaat: Lijst van communicatiemiddelen met bevindingen in de praktijk

Fase 2 Opzet en toets communicatieplan

Gezamenlijk met het praktijknetwerk 'Telen met Toekomst' wordt een selectie van 'beste' communicatiemiddelen gemaakt en getoetst bij de stuurgroep, achterban, partners en enkele agrariërs. Getoetst wordt in hoeverre het communicatiemiddel aanspreekt. Op basis van de bevindingen wordt een definitief communicatieplan geschreven.

Resultaat: Een door stuurgroep, partners en agrariërs getoetst communicatieplan met een planning en begroting.

Fase 3 Start ontwikkeling communicatiemiddelen en actiemechanisme

Tijdens de presentatie 'Schone bronnen, de gezamenlijke oogst' worden de geplande communicatiemiddelen bekend gemaakt. Vervolgens wordt het communicatieplan in gang gezet. De kosten voor de communicatiemiddelen en de uitvoering van het communicatieplan (fase 3) zijn niet in de kostenraming opgenomen, omdat de kosten hiervoor pas in fase 2 duidelijk worden.

Resultaat: Ontwikkeling communicatiemiddelen en start uitvoering.

5. AANSTURING EN CONTROLE

Stuurgroep

‘Schone bronnen, nu en in de toekomst’ wordt aangestuurd door een stuurgroep. De stuurgroep bestaat uit: VEWIN, UvW, Nefyto en LTO Nederland. De stuurgroep legt verantwoording af aan het ambtelijk overleg van het Convenant Gewasbescherming. De stuurgroep komt zes keer bij elkaar.

Ambtelijk overleg Convenant Gewasbescherming

Het ambtelijk overleg Convenant Gewasbescherming beslist op drie momenten in het project over ‘go no-go’. Tevens wordt het ambtelijk overleg tijdens deze momenten op de hoogte gebracht door de stuurgroep over de implementatie van de praktijkoplossingen uit de eerste reeks stoffen (zie ook planning hoofdstuk 6).

BIJLAGE 1: CONCEPT VOORTGANGSTABEL

Uitleg

Per stof worden alle oplossingsrichtingen weergegeven. Per oplossingsrichting zijn actiepunten weergegeven met de daarvoor verantwoordelijke partij. Per actiepunt is de datum van het stuurgroepoverleg weergegeven waarin het actiepunt besproken wordt. Voor de stuurgroepleden is op deze wijze inzichtelijk welke acties zij uit dienen te voeren vóór het volgende stuurgroepoverleg. In de concept voortgangstabel zijn de volgende punten verwerkt:

- Wie de trekker is van de praktijkoplossing.
- Welke acties ondernomen worden.
- Wanneer er terugkoppeling plaatsvindt naar de stuurgroep.

Doel 1: Stimuleren van agrariërs en loonwerkers om bentazon zorgvuldig te gebruiken in kwetsbare drinkwaterwingebieden.									
Plan: Het advies wordt verspreid door middel van: - een mailing aan boeren in kwetsbare drinkwaterwingebieden; - een artikel in Nieuwe Oogst. Om te bepalen welke boeren voor de mailing benaderd moeten worden, worden 'kwetsbare drinkwaterwingebieden' gedefinieerd en in kaart gebracht.									
Tijdsduur project: van eind 2005 tot medio 2006									
<i>Trekker</i> VEWIN <i>Stof</i> Bentazon							<i>Terugkoppeling tijdens stuurgroepoverleg:</i>		
Partij	Persoon	Tel.nr	Actie	Deadline	Stand v. zaken	20-jan-06	13-apr-06	Later	
BASF			1a. Ontwikkelen van kaart waarop agrarische gebieden in kwetsbare drinkwaterwingebieden zijn weergegeven.	01-nov-05	1-dec-05 afgerond				
BASF			1b. Opstellen boodschap voor zorgvuldig gebruik.	01-nov-05	20-jan-06 afgerond				
VEWIN			1c. Afstemming boodschap en kwetsbare gebieden met Agrodīs en DLV.	jan-06	20-jan-06 afgerond				
VEWIN			1d. Verspreiding boodschap via mailing en artikel, mogelijk ook via Telen met Toekomst/afdelingen LTO.	mrt-06	lopend		13-apr-06		

BIJLAGE 2: BESCHRIJVING SCHUTTELAAR & PARTNERS

Schuttelaar & Partners

Schuttelaar & Partners, Adviesbureau voor Maatschappelijke Communicatie, is een bureau dat het belang van maatschappelijke trends, opinies en signalen begrijpt. En deze vertaalt in strategisch en praktisch communicatieadvies op de gebieden milieu, landbouw, voeding & gezondheid en biotechnologie. Op deze terreinen is het bureau gespecialiseerd in interactieve communicatieprocessen, maatschappelijke positionering en issuemanagement.

Schuttelaar & Partners helpt opdrachtgevers door inhoudelijke deskundigheid en ervaring te combineren met communicatieadviezen. Schuttelaar & Partners neemt het initiatief voor de opzet van overlegstructuren tussen verschillende partijen in de samenleving. Op deze wijze creëert Schuttelaar & Partners draagvlak voor de visie en standpunten van haar opdrachtgevers.

Schuttelaar & Partners

Adviesbureau voor Maatschappelijke Communicatie BV

Koninginnegracht 44, 2514 AD DEN HAAG

Per 24 maart 2006: Zeestraat 84, 2518 AD DEN HAAG

Tel. 070-318 44 44

Fax 070-318 44 22

www.schuttelaar.nl

KvK 27155176

Bankrekening 46.67.45.028

BIJLAGE 3: PROJECTTEAM SCHUTTELAAR & PARTNERS

Sylvia van Nierop (projectleider) is senior adviseur bij de businessunit Agri van Schuttelaar & Partners. Voor haar komst bij Schuttelaar & Partners werkte zij als Registratiemanager bestrijdingsmiddelen bij Bayer BV. Eerder was zij beleidsmedewerker bij de Plantenziektkundige Dienst en de Bond voor de Groothandel in Bloembollen en Boomkwekerijproducten. Bij Schuttelaar & Partners werkt Sylvia voornamelijk op het thema plantaardige landbouw met accenten op gewasbescherming en communicatiemethodieken.

Bernadet Overbeek is junior adviseur bij de Business Unit Agri van Schuttelaar & Partners. Bernadet is bij het milieuadviesbureau Syncera vier jaar adviseur geweest op het vlak van onderzoek, GIS, beleid en communicatie. In de thema's bodem en milieu is zij gespecialiseerd in het maken van producten als geografische kaarten en beleidsplannen. Daarnaast heeft zij ervaring in het geven van workshops en presentaties. In opdracht van de provincie Zeeland heeft zij in 2004 in samenwerking met de diverse waterschappen en gemeenten, DLV en DLG een correlatieonderzoek naar DDT in de bodem van boomgaarden uitgevoerd. Haar werkterrein bij Schuttelaar & Partners omvat de velden plantaardige productie en gewasbescherming.

Koen Schuurmans is junior adviseur bij Schuttelaar & Partners. Hij is betrokken bij projecten waarbij een creatieve manier van communiceren centraal staat. Hij is gespecialiseerd in vormgeving en online communicatie. Koen heeft Toegepaste Communicatie Wetenschap gestudeerd aan de Universiteit Twente (afstudeerrichting Marketing & Reclame).

Peter van Akkeren koos na een start in de journalistiek voor een freelance bestaan als conceptmaker en scenarioschrijver voor interactieve producties. Hij ontwikkelde websites voor onder meer Albert Heijn, PTT Telecom, Rabobank, Schiphol, PTT Post, KPMG Ebbinge, Libertel en Foot Locker. Peter trad in 1999 in dienst bij FHV BBDO en zette daar het interactieve bureau Atmosphere op. Hij integreerde dit onderdeel in 2003 in het direct marketingbureau Proximity en gaf daar mede leiding aan. Daarnaast deed hij de strategie- en conceptontwikkeling voor o.a. KPN, Hi, Douwe Egberts, TPG, Interpolis en het ministerie van VROM. Daarbij legde hij zich specifiek toe op geïntegreerde communicatie en het optimaliseren van effect. Het 'ABCD-model' dat hij daarvoor ontwikkelde behoort nu tot het standaard instrumentarium van FHV BBDO en wordt gebruikt door diverse grote organisaties. Sinds medio februari 2006 werkt hij zelfstandig als marketing- en communicatiestrateg, waarbij hij een vaste samenwerking heeft met Schuttelaar & Partners.